

POUDARKI V SLOVENSKEM MEDIJSKEM GOVORU Z VIDIKA IZBRANIH JEZIKOVNIH ENOT

V prispevku so obravnavani poudarki v medijskem govoru z vidika izbranih jezikovnih enot, tj. vprašalnic, nikalnic, pritrdilnic, kazalnih zaimkov in primernikov ter presežnikov. Poudarke uvrščamo med pomembne označevalce in organizatorje govora, razumemo jih kot izpostavljanje vsebine v govornem toku, poudarjeni pa so tisti zlogi tistih besed znotraj določenih segmentov, ki jih sogovornici oz. poslušalci zaznavajo kot tako ali drugače izstopajoče. Primerjalna analiza pojavljanja poudarkov na izbranih jezikovnih enotah, ki temelji na korpusu izbranih slovenskih pogovornih TV-oddaj, nakazuje, da voditelji in voditeljice TV-oddaj poudarjajo predvsem vprašalnice, gosti in gostje (politiki in političarke) TV-oddaj pa predvsem poudarjeno zanikajo in prepričujejo s poudarjanjem kazalnih zaimkov.

Ključne besede: poudarek, vprašalnica, nikalnica, pritrdilnica, kazalni zaimek

1 Uvod

Termina *naglas* in *poudarek* sta v slovenskem jezikoslovju pogosto pomensko sovpadla oz. je bilo govora predvsem o besednem poudarku, danes naglasu.¹ Razlikovanje med stavčnim/besedilnim poudarkom in besednim naglasom oz. med zlogi, ki so poudarjeni, ko besede izgovorimo v kontekstu, in naglašeni zlogi, ko besede izgovorimo v slovski obliki (Komar 1996: 39), je v slovenskem jezikoslovju dokončno utrdil Toporišič (SS 1976; Toporišič 1992; podrobneje o kronologiji razvoja terminologije in obravnave poudarka gl. tudi v Tivadar 2018: 11–12, 15–16).

¹ Izjema so Malavašič in Škrabec, ki sta že leta 1849 (SS 1849) oz. 1870 (Škrabec 1998) govorila o (besednem) naglasu (Škrabec je leta 1870 med sabo ločil oba termina), ter Breznik (1908), ki je v svoji razpravi o besednem redu pisal o (stavčnem) poudarku. Vsi drugi avtorji so oba termina pogosto tudi v istem priročniku uporabljali za poimenovanje iste predmetnosti – besednega naglasa.

Poudarjeni so tisti zlogi tistih besed znotraj določenih segmentov, ki jih sogovorniki oz. poslušalci zaznavajo kot tako ali drugače izstopajoče; govorimo lahko npr. o akustični, semantični, skladenjski in širše besedilnofonetični, tudi neverbalni izpostavljenosti dela govorne enote. Na akustični ravni je poudarek določljiv z okrepljeno izgovorno jakostjo, povišanim osnovnim tonom, podaljšanim trajanjem glasov, spremenjeno hitrostjo govora, jasnejšim izgovorom idr., od posameznega jezika ter zunaj- in znotrajjezikovnih dejavnikov pa je odvisno, katera od navedenih značilnosti najpomembneje vpliva na percepcijo poudarka (Huber 2017b: 123). Odločitev, kateri del govornega toka bo nosilec poudarka, je v veliki meri odvisna tudi od govorčevega izbora. Ker poudarjenost pogosto odraža govorčevo zavestno ali nezavedno presojo o tem, ali je beseda v nekem trenutku in kontekstu zanj informacijsko najpomembnejša, so poudarjeni tisti deli govora, ki predstavljajo skupno vedenje med govorcem in poslušalcem (Komar 1996: 39–41). Na pojavljanje poudarkov v govoru torej vpliva tudi kontekst, tako jezikovni (sobesedilo) kot nejezikovni (okolščine), saj jih težko analiziramo in razlagamo izolirano, brez upoštevanja najrazličnejših vplivov sobesedila, drugih besedil in zunanjih okoliščin. Zaradi (ne)upoštevanja zunaj- in znotrajbesedilnih vplivov lahko izpostavljene (poudarjene) dele govora razumemo povsem drugače (Verdonik 2005).

Poudarke uvrščamo med najpomembnejše akustične dogodke, ki spremljajo govor in lahko hkrati odločilno vplivajo na razumevanje vsebine ter pomena,² in med organizatorje govora oz. metabesedilne elemente, ki temeljijo na Hallidayevem (1976) razlikovanju med predstavnimi, besedilnimi in izraznimi elementi v jeziku. V besedilu po tej razdelitvi obstajajo deli besedila, ki izražajo propozicijsko vsebino, »in deli, ki ne prispevajo k vsebini besedila, temveč bralcu pomagajo vsebino organizirati in razložiti« (Pisanski 2002: 183). V govoru lahko med te zadnje, za katere se je uveljavilo poimenovanje metabesedilo oz. metadiskurz, uvrstimo tudi poudarek, ki nam pomaga organizirati in razumeti besedilo.

Tradicionalno razumevanje poudarjanja v (slovenskem) jezikoslovju je povezano predvsem z »jakostn/o/ izoblikovanost/jo/ posameznih /.../ delov besedila« (SS 1976: 438), pri poudarkih je treba upoštevati jakostno naglaševanje samoglasnikov, ki so pri tem »izgovorjeni z večjo močjo kakor nenaglašeni. Navadno so tudi tonsko višji, vendar to zanje ni razločevalna lastnost« (SS 1976: 56), pri poudarjanju pa so taisti (jakostno) naglašeni samoglasniki samo dodatno jakostno okrepljeni (poudarjeni). Naglas je značilnost besede oz. t. i. predslonske (proklitične) zveze, poudarek je značilnost stavka, nenaglašene besede pa so močno povezane s poudarkom, če jih izgovorimo osamljene, saj v tem primeru »dobijo stavčni naglas ali poudarek« (SS 1976: 57). V govornem toku so besede lahko nenaglašene, oslabiljeno naglašene, neoslabiljeno oz. normalno naglašene in poudarjeno naglašene (določenim (ne)naglašenim besedam v besedilu povečamo jakost). V povedi *Včeraj zvečer je deževalo* je nenaglašena beseda *je*, oslabiljeno naglasimo besedo *včeraj*, besedi *zvečer* in *deževalo* pa naglasimo z običajno

² Vuletić (1980: 84) postreže s podatkom, da lahko odsotnost oz. neustrezno razvrščanje poudarka zmanjša sprejemanje oz. razumevanje sporočila za kar 34 %.

oz. celo izrazitejšo jakostjo, s tem da Toporišič poudarek razume »kot posebno sredstvo členitve sestavin povedi z jakostjo/, ki/ je nevezana na naglasno mesto. Zato lahko poudarjamo tako naglašene kakor nenaglašene besede« (SS 1976: 446). Poleg tega so besedilnofonetične značilnosti, kamor poleg premorov, intonacije, registra, hitrosti govora in glasovnega barvanja uvrščamo tudi poudarek, razumljene kot »/s/lušne značilnosti povedi, eno- ali večstavčne« (Toporišič 1992: 308), ki jih v zapisu lahko delno nadomestimo z ločili, kar pomeni, da Toporišič v opredelitvi govorjenega jezika izhaja iz enote (stavke) zapisanih besedil (o razmerju med pisnim in govorjenim jezikom pri Toporišičevih analizah besedilnofonetičnih značilnosti gl. tudi v Tivadar 2018: 10–11).

2 Poudarek v (slovenskem) jezikoslovju z vidika izbranih jezikovnih enot

Zametke besedilnofonetičnih vsebin, povezanih s poudarjanjem, najdemo že v Pohlinoi slovnici, kjer lahko izvemo, da medmete poudarjamo zaradi njihove čustvene motiviranosti in da so v zapisani obliki pogosto povezani z uporabo klicaja, npr. *joj!*, *ah!* (SS 1768: 95), t. i. člene pa uporabljamo tudi v primerih, ko kaj poudarjamo, npr. *Kajpak de, ta mlade, inu ta stare* (SS 1768: 128). Vodnik v svoji slovnici kot prvi opozori na rabo osebnih zaimkov v imenovalniku, če želimo osebo posebej izpostaviti, npr. *on goni* namesti *goni* (SS 1811: 125), Janežič pa na povezavo poudarka in rabe naglasnih oblik osebnih zaimkov, npr. *Denar le ti imej, pa glej, da tebe denar imel ne bo* (SS 1876: 200). Prve slovnice, izdane po drugi svetovni vojni, navajajo, da svojilne zaimke uporabljamo, kadar so nosilci poudarka, npr. *Moja mati je prišla, ne tvoja* (SS 1947: 100), medtem ko so kazalni zaimki največkrat naslonke, »le kadar osebo ali stvar določno pokaže/jo/ in razloči/jo/ od druge, nosi/jo/ močnejši poudarek kakor samostalnik: *ta človek – tá človek* (ne kak drug)« (SS 1947: 103), prislovi, npr. *le, še, pa* »dajejo /drugim/ besedam v stavku poudarek« (SS 1947: 222).

Toporišič v svoji slovnici pri definiranju naglašnosti ugotavlja, »da so nenaglašeni samoglasniki na koncu besede pred premorom lahko daljši celo od dolgih naglašanih« (SS 2000: 110), nenaglašene besede (nekateri predlogi, vezniki idr.) pa so močno povezane s poudarkom, če jih izgovorimo osamljene, saj v tem primeru dobijo stavčni poudarek, niso pa naglašene, npr. *Bo šel z nami? – Mislim, da bo*. Poudarjanje je omenjeno tudi pri kazalnih zaimkih, za katere velja, da jih »rabimo v nadrednem stavku le takrat, če /so/ posebej poudarjen/i/: *To je tista knjiga, ki smo jo tako dolgo pogrešali. – Kar je, to je. /.../ Če poudarjenosti ni, kazalni zaimek izpuščamo: *To je knjiga, ki ... – Kar je, je*« (SS 1976: 277). Za istovrstne priredne stopnjevalne veznike, npr. *ne – ne, niti – niti*, je značilno, da »predvsem poudarjajo: *Le jej z družino, da ne bo ne meni / ne tebi kdo oponašal. /.../ Neprvi člen vezniške zveze lahko uvaja poudarno stopnjevan veznik: *Ne prevzemi se v dobri sreči, niti se ne ponižuj v nesreči*« (SS 1976: 376–377). Tako kot »/so/odnosna beseda v jedru vezniške zveze /z istovrstnimi podrednimi primerjalnimi vezniki *kot, kakor, ko/ primerjanje poudarja*« (SS 1976: 381). Že po imenu poudarni členki lahko sklepamo, da ta vrsta členkov opravlja vlogo poudarjanja v besedilu. Gre za**

členke *ravno*, *posebno*, *zlasti*, *predvsem*, *celo* idr., npr. *Ravno ti bi to moral vedeti* (SS 1976: 384). Tudi drugi členki, s katerimi izražamo pomenske odtenke posameznih besed, delov stavka, celih stavkov ali povedi, pogosto nastopajo v vlogi poudarjanja, npr. da soglašamo ali potrjujemo: *Da, tako je* (SS 1976: 384–385). Šele zadnja izdaja Toporišičeve slovnice prinaša spoznanje, da se »n/amesto nikalnega zaimka /.../ za poudarjanje rabi nikalnica *ne* in števnikiški zaimek *en*: *Nobeden ti tega ne bo verjel* = *Ne/Niti eden ti tega ne bo verjel*« (SS 2000: 498).

Od jakostne členitve povedi je odvisna stavčna intonacija, zato moramo v vsakem segmentu »odkriti njegovo jakostno težišče, ker se v njem začenja in ločevalno oblikuje t. i. glava stavčne intonacije« (SS 1976: 447). Jakostno težišče segmentov je po navadi v tistem delu povedi, ki je najpomembnejši, lahko pa je tudi na besedi, ki sledi poudarnemu členku, npr. *Šele VČERAJ smo prišli*. V primerih, kjer ni nobenega poudarjenega zloga, je težišče na zadnjem neoslabljeno naglašenem zlogu segmenta, npr. *Našo barako je zaMEDlo*, v »stavkih z vprašalnim zaimkom (tudi če je prislovni), npr. *kdo, kam, kje, zakaj, čigav* itd., /pa/ je težišče na tem zaimku: *ZaKAJ bi me ne pobožal?*« (SS 1976: 448). Prav tako je težišče na »členku v naslednjih primerih: *NE samo natarica, NE le iz navade*« (SS 1976: 448). Toporišič poudarjanje poveže tudi s stopnjevanjem, saj ugotavlja, da poznamo »/s/topnjevanje z golo ponovitvijo, a s poudarno izgovorno jakostjo ene od prvin /.../ v primerih s ponovitvijo iste besede, npr. *belo belo: Belo belo perilo ima* (poudarjen je prvi *belo*)« (SS 2000: 603). K stopnjevanju s ponavljanjem in s tem tudi k poudarjanju lahko uvrstimo tudi antielipso, kjer se neizpolnjena mesta skladienskega vzorca zapolnijo z besedami, npr. v povedi *Ko se povrnem, bo hiša nova, bo hlev poln in bo zemlja spet rodila* (SS 1976: 505) z glagolom *biti* v prihodnjiku (*bo*) zapolnimo prazno skladiensko mesto in s stopnjevalnim ponavljanjem hkrati poudarimo vsako od informacij. V okviru razprave o besednem redu oz. členitvi po aktualnosti Toporišič ugotavlja, da se brez posebnega poudarjanja na začetku stavkov po navadi znajdejo že znane stvari oz. manj pomembni deli sporočila, na koncu pa nove stvari oz. pomembnejši deli sporočila, medtem ko so v nasprotnih primerih (npr. jedro na začetku, izhodišče pa na koncu pripovednega stavka) besede v govoru poudarjene: nevsakdanji oz. zaznamovani besedni red je tako lahko pokazatelj poudarjenosti. Podobno je v vprašalnih stavkih, »ki jih uvaja *ali* ali pa se vprašuje samo s posebnim, tj. vprašalnim tonom: *Ti je Ivan dal tisto ploščo?* /.../ Pač pa imajo vprašalni stavki z zaimensko vprašalnico (npr. *kdo, kam*) jedro na začetku, sledi pa mu izhodišče: *Kaj počnete tukaj?*« (SS 1976: 533).

2.1 Besednovrstna predvidljivost in razporeditev (jakostnih) poudarkov v govoru

Poudarek po navadi zaobjema eno govorno besedo (oziroma en njen zlog), v kateri je shranjen najpomembnejši del obvestila, zato mora biti tako govorcu kot poslušalcu povsem jasno, zakaj je prav ta beseda najmočnejše izpostavljena. Poudarjanje določenega zloga v govorni enoti je po eni strani pogojeno z logično in

skladenjsko strukturo povedi, po drugi pa z govorno situacijo (kontekstom), saj prav kontekst pogosto narekuje, kaj bo v določenem trenutku v ospredju. Že po naravi obstajajo besede, ki bolj privlačijo poudarek in so zato v središču pozornosti, čeprav niso smiselno najpomembnejše v določenem govornem dejanju. Najpogostejše so to prislovi (če sta dva drug ob drugem, bo poudarjen prvi), negacijski elementi in števnik, ki so torej naglasni vrhovi povedi (Matulina Jerak 1989: 57–58). Skladenjske teorije zagovarjajo načelo poudarjanja na koncu posamezne govorne enote. Pojavljajo pa se tudi vprašanja, ali se poudarek lahko pomika po govorni enoti navzgor, kar lahko ustvarja posebne efekte. Ta način razumevanja poudarjanja prinaša povezovanje poudarkov z besednimi vrstami. Ne govorimo torej o izboru abstraktnega mesta v povedi, ampak o izboru konkretnih besed, ki so odvisne od situacije (Ivas 1993). Bolingerjeva teorija poudarjanja predvideva, da smiselno bogatejše besede privlačijo nase tudi več govorne energije. In ker je smisel govorčeva domena, lahko govorec izpostavi katerikoli element govorne enote, zato je nemogoče predvideti mesto poudarka (Bolinger 1986). Po drugi strani je Cruttenden (1986) prepričan, da je mesto poudarjanja odvisno tako od govorčevega videnja situacije oz. od njegovih namer kot tudi od jezikovnih dejavnikov, npr. od besedne vrste, ki ji beseda pripada, saj niso vse besedne vrste enako poudarjalne, enako verjetni nosilci poudarka oz. niso vse besedne vrste enako pričakovano v jedru. Tako je za polnopomenske besede značilno, da so bolj pričakovano v jedru kot slovnične. Tudi Quirk idr. (1985) so pri svojem raziskovanju mesta poudarka ugotovili, da so najpogostejše poudarjeni samostalniki, sledijo jim glagoli, prislovi, pridevniki in zaimki. Đorđević (1984) je dobil nekoliko drugačne rezultate, saj so glede na njegovo raziskavo največkrat poudarjeni števnik, sledijo prislovi, pridevniki, glagoli, samostalniki in zaimki. Ivas (1993) te razlike pripisuje predvsem različnim žanrom raziskovanega govora, ne toliko različnim jezikom, v svoji raziskavi hrvaškega govora pa ugotavlja, da so v TV-oddajah, v katerih so nastopali politiki, največkrat poudarjeni samostalniki, sledijo pridevniki, glagoli, prislovi, zaimki, števnik, vezniki in predlogi. Posebej je analiziral še vljudnostne izraze, ki sploh niso bili poudarjeni, in negacijo, ki je bila poudarjena v 5 %, kar ob 1,8-odstotni prisotnosti negacijskih elementov v celotnem analiziranem korpusu pomeni, da so negacije glede na skupno število pojavitev poleg pridevnikov največkrat poudarjeni elementi v korpusu (najmanjkrat so poudarjeni vezniki in predlogi).

Mesto jedra (poudarka) oz. (jakostnega) težišča v intonacijski enoti ter stopnje naglašenosti v primerljivih besednih zvezah in skladenjskih zgradbah v angleščini in slovenščini je raziskoval Šuštaršič (1994, 1995). Primerjava obeh jezikov je pokazala, da je v angleščini poudarek praviloma na zadnji polnopomenski besedi intonacijske enote (samostalniku, pridevniku, prislovu, glagolu), pri primernikih in presežnikih za primerjalnima *more* in *most*, medtem ko je v slovenščini zlasti v nikalnih in zaimenskih vprašalnih oblikah pogosto pred zadnjo takšno besedo, npr. na vprašalnici pri dopolnjevalnih vprašanjih brez členka, na nikalnici ali modalnem glagolu, na nedoločnem zaimku ali prislovu in na primerniku ali presežniku v nekončnem položaju, tj. na *bolj*, *najbolj* in *nadvse* (Šuštaršič 1995: 157–181). Šuštaršiča so zanimale razlike glede mesta poudarjanja v dvogovoru,

kjer je poudarek odvisen tudi oz. predvsem od sobesedila. Osredotočil se je na dopolnjevalna vprašanja, nikalne povedi, osebne zaimke v funkciji osebka, nedoločne zaimke in prislove (npr. *vsi, vse, nihče, nič, vedno, nikoli*), primernike in presežnike, zveze *res(no)* + glagol oz. *seriously, really* + glagol ter zveze pridevnik + samostalnik, kadar se samostalnik v tej zvezi, ki je v vlogi povedka, nanaša na samostalnik ali zaimek v vlogi osebka (Šuštaršič 1995: 175–180). Z zavedanjem, da slovenski prevodi angleških dvogovorov niso najboljša rešitev za tovrstno analizo, je ugotovil naslednje (Šuštaršič 1995: 180):

- pri neglagolskih zvezah, ki imajo v angleščini primarni naglas na zadnjem delu besedne zveze, so glavne razlike med jezikoma pri zvezah z nikalnico *not (ne)*, npr. *'not a "lawyer – "ne .pravnik*, in pri zvezah z vprašalnim prislovom ali zaimkom, npr. *'how "long – ka"ko .dolgo*; pri zvezah, ki imajo v angleščini primarni naglas na nezadnjem delu besedne zveze, pa v primeru zveze predloga z osebnim zaimkom, npr. *be "tween us – med "nama*.
- Pri glagolskih zvezah, ki imajo v angleščini primarni naglas na zadnjem delu besedne zveze, so glavne razlike spet pri nikalnih oblikah, npr. *'isn't my "father – "ni moj .oče*, in pri vprašalnih zaimkih, npr. *'who has "come? – "kdo je .prišel?* Pri zvezah, ki imajo v angleščini primarni naglas na nezadnjem delu, je v slovenščini drugače spet pri nikalnici *not (ne)*, npr. *"hope .not – 'upam, da "ne*, ter pri vprašalnih zaimkih in prislovih, npr. *'how "are you? – ka"ko si?*

3 Raziskovalna izhodišča

Kot podlago za analizo poudarkov v slovenskem medijskem govoru smo sestavili zbirko avtentičnega in bolj ali manj spontanega³ oz. nebranega govora treh politikov in treh političark ter (delno) branega govora petih voditeljev in štirih voditeljic TV-oddaj nacionalne televizije. Gre za dialoge in multilogue oz. monologe, ki prehajajo v dialoge, ki se odvijajo v ljubljanskih studiih TV Slovenija brez občinstva. Specializirani korpus govora je sestavljen iz desetih delov oddaj *Intervju*, *Pogovor s predsednikom vlade*, *Vroči stol*, *Pod žarometom*, *Omizje* in *Studio City* v skupnem trajanju dveh ur, poudarek pa je na analizi spontanega govora, torej predvsem govora politikov in političark (ok. 83 minut govora politikov in političark ter ok. 36 minut govora voditeljev in voditeljic TV-oddaj). Vse analizirane oddaje, ki so bile predvajane v letih 2006 in 2007, imajo podoben koncept: pogovor voditelja/voditeljice s politiki/političarkami oz. politikom/političarko o aktualnem oz. polpreteklem političnem dogajanju. Izbrani govorci in govorke so znane medijske oz. politične osebnosti, njihov materni jezik je slovenščina, vsi imajo univerzitetno izobrazbo družboslovne smeri, rojeni so med letoma 1941 in 1970, živijo in delajo predvsem v Ljubljani,

³ V prispevku je poimenovanje *spontani govor* uporabljeno v razmerju do *branja* in *polbranja* ter kot nadpomenka za *popolnoma prosti govor*, *prosti govor brez zapisa*, a z *miselno pripravo* in *govor na podlagi zapisanih opornih točk*, kot jih definira Tivadar (1999: 346, op. 21), ter ne pomeni nujno govornega izvajanja brez vsakršne priprave na (javni) govorni nastop.

4 Rezultati raziskave

V analiziranem gradivu so govorci in govorke izgovorili 16.629 besed, od katerih je bila 4401 beseda poudarjena, kar pomeni, da se je v povprečju slušno zaznani poudarek pojavil na 3,8 besede (poudarjenih je 26,5 % vseh izgovorjenih besed). V govoru voditeljev/voditeljic (na 3,7 besede, 27,0 %) je prisotnih nekoliko več poudarkov kot v govoru politikov/političark (na 3,8 besede, 26,2 %), govorci pa delajo nekoliko manj poudarkov (na 3,9 besede, 25,6 %) kot govorke (na 3,6 besede, 27,4 %). Podobno raziskavo je opravil Fox (1989), ki je analiziral govor napovedovalcev/napovedovalk in reporterjev/reporterk treh nacionalnih TV-dnevnikov: govorci/govorke britanskega BBC-ja v povprečju naredijo 39,2, nemškega ARD-ja 22,3 in hrvaške TV Zagreb 18,7 poudarka na sto izrečenih besed (Huber 2017b: 125–127).

Med besednimi vrstami so najpogostejše poudarjeni prislovi (poudarjenih je 40,8 % vseh prislovov v korpusu), sledijo jim samostalniki (38,6 %), pridevniki (37,1 %), števnik (33,0 %), zaimki (31,2 %) in glagoli (20,5 %), torej vse polnomen-ske besedne vrste. Precej manj pogosto so poudarjene nepolnomen-ske besedne vrste, še najpogostejše členki (20,1 %), sledijo vezniki (12,3 %), medmeti (11,5 %) in predlogi (5,4 %) (Huber 2017a: 294–296).

	vprašalnica		nikalnica/ negacijski element		pritrilnica		kazalni zaimek		primernik in presežnik		skupaj		
	% ⁵	%%	%	%%	%	%%	%	%%	%	%%	št.	%	%%
politiki in političarke													
Pm	7,0	1,0	33,8	4,6	10,3	1,4	42,7	5,9	6,1	0,8	213	100	13,7
PŽ	11,6	1,7	32,1	4,8	12,6	1,9	36,3	5,4	7,4	1,1	215	100	14,9
Pm+PŽ	9,3	1,3	32,9	4,7	11,4	1,6	39,5	5,6	6,8	1,0	428	100	14,3
voditelji in voditeljice													
Nm	36,2	5,1	17,1	2,4	13,3	1,9	29,5	4,2	3,8	0,5	105	100	14,2
NŽ	49,0	7,5	19,6	3,0	2,9	0,4	25,5	3,9	2,9	0,4	102	100	15,2
Nm+NŽ	42,5	6,3	18,4	2,7	8,2	1,2	27,5	4,0	3,4	0,5	207	100	14,7
politiki/političarke in voditelji/voditeljice													
Pm+Nm	16,7	2,3	28,3	3,9	11,3	1,6	38,4	5,3	5,3	0,7	318	100	13,9
PŽ+NŽ	23,7	3,6	28,1	4,2	9,5	1,4	32,8	4,9	6,0	0,9	317	100	15,0
P+N	20,2	2,9	28,2	4,1	10,4	1,5	35,6	5,1	5,7	0,8	635	100	14,4

Tabela 2: Poudarki na izbranih jezikovnih enotah: rezultati

Iz tabele 2 lahko razberemo, da se je v okviru vseh petih analiziranih kategorij pojavilo 635 poudarjenih besed, kar predstavlja 14,4 % vseh poudarjenih besed v korpusu (4401). Poudarki se najpogostejše pojavljajo na kazalnih zaimkih (266

⁵ Znak % prikazuje odstotek poudarkov glede na vse besede, ki so se pojavile v vseh petih izbranih jezikovnih enotah, znak %% pa odstotek poudarkov glede na vse poudarjene besede v analiziranem korpusu.

poudarjenih besed oz. 35,6 % od 635 poudarkov oz. 5,1 % vseh poudarjenih besed v korpusu), druga najpogostejše poudarjena kategorija so nikalnice oz. negacijski elementi (179, 28,2 %, 4,1 %), sledijo vprašalnice (128, 20,2 %, 2,9 %), pritrdilnice (66, 10,4 %, 1,5 %) ter primerniki in presežniki (36, 5,7 %, 0,8 %), s čimer smo potrdili hipotezo, da so izmed izbranih jezikovnih enot najpogostejše poudarjeni negacijski elementi in kazalni zaimki.

Nekoliko pogostejše izbrane jezikovne enote poudarjajo govorke (15,0 %) kot govorci (13,9 %), največja razlika pa se kaže pri vprašalnicah (govorke: 23,7 %, 3,6 %; govorci: 16,7 %, 2,3 %). Med skupinama politiki/političarke (14,3 %) in voditelji/ce (14,7 %) praktično ni razlik, še najpogostejše vseh pet jezikovnih enot poudarjajo voditeljice (15,2 %), najmanj pogosto pa politiki (13,7 %). Opazna razlika se kaže pri poudarjanju vprašalnic (politiki/političarke: 9,3 %, 1,3 %; voditelji/ce: 42,5 %, 6,3 %), nikalnic (politiki/političarke: 32,9 %, 4,7 %; voditelji/ce: 18,4 %, 2,7 %) in kazalnih zaimkov (politiki/političarke: 39,5 %, 5,6 %; voditelji/ce: 27,5 %, 4,0 %), kar pomeni, da voditelji/ce TV-oddaj pri postavljanju vprašanj pogosto poudarjajo vprašalnice, politiki in političarke pa pri odgovorih na vprašanja voditeljev in voditeljic predvsem poudarjeno zanikajo in prepričujejo s poudarjenimi kazalnimi zaimki. Vprašalnice najpogostejše poudarjajo voditeljice (49,0 %, 7,5 %), najmanj pogosto politiki (7,0 %, 1,0 %), pri nikalnicah se poudarki najpogostejše pojavljajo pri politikih (33,8 %, 4,6 %), najmanj pogosto pa pri voditeljih (17,1 %, 2,4 %). Najmanj poudarjenih pritrdilnic je opaziti pri voditeljicah (2,9 %, 0,4 %), največ pa pri voditeljih (13,3 %, 1,9 %). Poudarjenih kazalnih zaimkov je največ pri politikih (42,7 %, 5,9 %), najmanj pri voditeljicah (25,5 %, 3,9 %), medtem ko je poudarjenih primernikov in presežnikov najmanj pri voditeljicah (2,9 %, 0,4 %), najpogostejše pa se pojavljajo pri političarkah (7,4 %, 1,1 %) (Huber 2013: 420–426).

V raziskavi pridobljeni podatki so primerljivi z raziskavo hrvaškega govora, v kateri je Ivas (1993) ugotovil, da so nikalnice zelo pogosto poudarjeni jezikovni elementi. Rezultati so primerljivi tudi s Šuštaršičevimi (1994, 1995), predvsem v tistem delu, kjer pravi, da so v slovenščini zelo pogosto poudarjene nikalnice. Prav tako so precej pogosto v analiziranem korpusu poudarjene vprašalnice, kar poleg Šuštaršiča za slovenščino ugotavlja tudi Toporišič (SS 1976).

5 Za naprej ...

V predstavljeni analizi poudarkov v medijskem govoru z vidika izbranih jezikovnih enot, tj. vprašalnic, nikalnic, pritrdilnic, kazalnih zaimkov ter primernikov in presežnikov, smo sicer potrdili ugotovitve že opravljenih raziskav oz. zapise v slovenskih slovnica, da vse besedne vrste niso enako verjetni nosilci poudarkov (polnopomenske besedne vrste so bolj pričakovano poudarjene kot slovnične besedne vrste) ter da so kazalni zaimki, negacijski elementi, vprašalnice in do določene mere tudi pritrdilnice s strani poslušalcev in sogovorcev razmeroma

pogosto (precej manj pogosto primerniki in presežniki) zaznani kot poudarjeni oz. izstopajoči elementi v govornem toku, še vedno pa to področje ponuja veliko možnosti za nadaljnja raziskovanja. Tako bi bilo treba pri negacijskih elementih in pritrtilnicah še podrobneje raziskati, v kolikšni meri so na analiziranem gradivu kot izstopajoče oz. poudarjene v govoru zaznane t. i. prave negacije in pritrtilnice (npr. *ne*; *da*, *ja*) v primerjavi s t. i. priložnostnimi negacijami in pritrtilnicami (npr. *nočete*, *neplačano*; *je* (obstajal), *bomo* (delali)). Ne nazadnje bi bilo zanimivo raziskati tudi povezavo med poudarjanjem negacij, vprašalnic, pritrtilnic, kazalnih zaimkov, primernikov in presežnikov ter neverbalno komunikacijo, pri dodatnem preverjanju rezultatov pa nam lahko pomagajo tudi perceptivni testi, izvedeni na večjem številu oseb. Velja namreč opozoriti, da lahko na dobljene rezultate vplivajo najrazličnejše jezikovne, zunajjezikovne ali povsem osebne značilnosti posameznega (so)govorca, kot so hitrost in način govora, starost, izkušnje ter čustveno stanje tako govorca kot poslušalca oz. sogovorca idr.

Literatura

- Boersma, Paul in Weenink, David, 2013: *Praat: Doing phonetics by computer*. <http://www.praat.org/>.
- Bolinger, Dwight, 1986: *Intonation and its Parts: Melody in Spoken English*. Stanford: University Press.
- Breznik, Anton, 1908: Besedni red v govoru. *Dom in svet* 21. 222–230, 258–267.
- Cruttenden, Alan, 1986: *Intonation*. Cambridge: University Press.
- Đorđević, Branivoj, 1984: *Gramatika srpskohrvatske dikcije sa praktikumom*. Beograd: Univerzitet umetnosti.
- Fox, John, 1989: Analiza TV-dnevnikarja kao poruke. *Govor* 6/1. 75–85.
- Halliday, Michael Alexander Kirkwood, 1976: *System and Function in Language. Selected Papers*. Kress, Gunther Rolf (ur.). London: Oxford University Press.
- Huber, Damjan, 2013: *Poudarek in pavza v standardnem slovenskem govoru*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Huber, Damjan, 2017a: Raziskovalna izhodišča besedilnofonetične analize slovenskega medijskega govora (na primeru besednovrstne predvidljivosti poudarkov). *Slavistična revija* 65/2. 281–299.
- Huber, Damjan, 2017b: Sentence stress in Slovene media speech: *Linguistica* 57/1. 123–136.
- Ivas, Ivan, 1993: *Izričajna jezgra u hrvatskom jeziku*. Doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Komar, Smiljana, 1996: *Funkcija intonacije v diskurzni analizi intervjuja v angleščini in slovenščini*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Matulina Jerak, Željka, 1989: O »logičkom« akcentuiranju u njemačkoj rečenici. Horga, Damir (ur.): *Fonološki i fonetski aspekti govorenog jezika. Zbornik radova*. Zagreb: Društvo za primijenjenu lingvistiku Hrvatske. 57–67.

- Pisanski, Agnes, 2002: Analiza nekaterih metabesedilnih elementov v slovenskih znanstvenih člankih v dveh časovnih obdobjih. *Slavistična revija* 50/2. 183–197.
- Quirk, Randolph, Greenbaum, Sidney, Leech, Geoffrey in Svartvik, Jan, 1985: *A Comprehensive Grammar of English Language*. London, New York: Longman.
- SS 1768 = Pohlin, Marko, 1768: *Kranyska Grammatica*. Ljubljana.
- SS 1811 = Vodnik, Valentin, 1811: *Pifmenoft ali Gramatika sa Perve Shole*. Ljubljana.
- SS 1849 = Malavašič, Franc, 1849: *Slovenska slovnica za perve slovenske šole v mestih in na deželi*. Ljubljana.
- SS 1876 = Janežič, Anton, ⁵1876: *Slovenska slovnica za domačo in šolsko rabo*. Celovec: V založbi tiskarnice družbe sv. Mohora.
- SS 1947 = Uredniški odbor, 1947: *Slovenska slovnica*. Ljubljana: Državna založna Slovenije.
- SS 1976 = Toporišič, Jože, ¹1976: *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.
- SS 2000 = Toporišič, Jože, ⁴2000: *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.
- Škrabec, Stanislav, 1998: O glasu in naglasu našega knjižnega jezika v izreki in pisavi. Toporišič, Jože (ur.): *Jezikoslovna dela 4*. Nova Gorica: Frančiškanski samostan Kostanjevica. 11–50.
- Šuštaršič, Rastislav, 1994: Kontrastivna analiza angleške in slovenske stavčne intonacije. *Vestnik* 28/1–2. 31–47.
- Šuštaršič, Rastislav, 1995: Naglas in poudarek v angleščini in slovenščini. *Slavistična revija* 43/2. 157–182.
- Tivadar, Hotimir, 1999: Fonem /v/ v slovenskem govorjenem knjižnem jeziku. *Slavistična revija* 47/3. 341–361.
- Tivadar, Hotimir, 2018: Položaj slovenskega govora skozi prizmo stavčne fonetike – aktualizacija opisa osnovnih besedilnofonetičnih parametrov. *Jezik in slovstvo* 63/2–3. 7–24.
- Toporišič, Jože, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Verdonik, Darinka, 2005: Nesporazumi v komunikaciji. *Jezik in slovstvo* 50/1. 51–63.
- Vuletić, Branko, 1980: *Gramatika govora*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.

Sentence Stress in Slovenian Media Speech in Selected Language Units

The paper deals with sentence stress in media speech, with particular regard to interrogatives, nugatory elements and affirmatives, as well as demonstrative pronouns, comparatives and superlatives. Stress is dealt with as an important marker and organiser of speech, as emphasised content in the flow of speech, and there is a focus on the syllables in words within particular segments that the interlocutors and listeners recognise as highlighted in some way. A comparative analysis of the occurrence of stresses in selected language units, based on a corpus of spoken texts from Slovenian television broadcasts, shows that TV presenters primarily stress interrogatives, whereas their guests (politicians) primarily stress nugatory elements and demonstrative pronouns.

Keywords: sentence stress, interrogative, nugatory element, affirmative, demonstrative pronoun